

Simicskó István – Szabó Zoltán alezredes:

A SPORTLÖVÉSZET JELENTŐSÉGE ÉS SZEREPE A HAZAFIAS ÉS HONVÉDELMI NEVELÉSBEN (2.)

DOI: [10.35926/HSZ.2022.2.6](https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.2.6)

ÖSSZEFOGLALÓ: A szerzők tanulmányukban arra törekedtek, hogy a hazafias és honvédelmi nevelés komplex feladatkörében ráirányítsák a figyelmet a hazánk általános védelmi képességének fejlesztése szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró honvédelmi sportágra, a sportlövészetre. Kutatásuk kiterjedt a sporttörténet, a hadtörténelem, a fegyvergyártás, a pszichológia és a pedagógia területére is. Dolgozatukban feltérképezik a céllövészet kapcsolatát az iskolai oktatással és a katonai előképzéssel, külön kiemelve a sportlövészetből származó előnyöket az egyén, a társadalom és a honvédelem szintjén. Tárgyalják a sportág történetének katonai vonatkozásait, bemutatják az ebből született eredményeket és kollektív hatásokat, elemzik a sportág és a haderő kapcsolatát, amelyet hazai és külföldi példákon keresztül is megvilágítanak.

KULCSSZAVAK: hazafias nevelés, honvédelmi nevelés, sportlövészet, céllövészet, honvédelmi sport

A MAGYAR SZABADSÁGHARCOS SZÖVETSÉG ÉS A MAGYAR HONVÉDELMI SPORTSZÖVETSÉG

Magyarországon a második világháborút követő időszakban szovjet mintára új szervezetek jöttek létre. A lövészek sem voltak könnyű helyzetben, mert a világháború rombolása után nem maradt ép lőtér az országban és a fegyverek többségét is széthordták. A sportmunka csak nehézkesen kezdődött meg, a romokból előkerült fegyvereket maguk a lövészek javították ki hasonlóan a lőterekhez.

1948. február 29-én a Magyar Partizánok Bajtársi Szövetsége és a Magyar Partizánbarátok Szövetsége a Magyar Szabadságharcos Szövetségben (MSZHSZ) egyesült, így született meg a későbbi nevén jobban ismert Magyar Honvédelmi Sportszövetség (MHSZ) elődje.¹ Farkas Mihály honvédelmi miniszter az 1948 végén rendezett centenáriumi lövészversenyen az új szervezet számára kijelölte az új célt is: „Tegyük [...] a sportlövészetet a dolgozó ifjúság kedvenc és szeretett sportjává. Neveljünk ki fiatalságunkból ezrével kitűnő lövészeket, akik, majd ha netalán erre sor kerülne, hősként állják meg helyüket a magyar szabadság harcos frontján.”²

A fentieknek megfelelően a szervezet szakágai között a céllövészet előkelő helyet foglalt el, amely hatékony eszköz volt a politikai és szakmai célok eléréséhez is. E célokat pedig a széles tömegeket elérő honvédelmi nevelésben, azaz a haza védelméhez szükséges képességek és tudás átadásában összegezhettük.

¹ Bótkös Ferenc: Múlt és jelen... Az MHSZ négy évtizedes története. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988, 9.

² Igaz Szó, 4. évf. 1948/42. (1948. 10. 20.), 1.

A lövész sportág sokadik újjászervezésében új szereposztás is történt: a minőségi versenysport vonalát a Magyar Sportlövő Szövetség, a tömegsportot a Magyar Honvédelmi Sportszövetség vállalta magára. Ez utóbbi története során több átszervezést élt meg és sokat fejlődött. Megjegyzendő, hogy működésének ideje alatt szinte minden településen működött lövészklub. Sok fiatal tanult meg löni légfegyverrel, kispuskával, és sokezeres tömegek vettek részt többszintű versenyrendszereiben.

Az iskolai lövészet újbóli felélesztése a Magyar Honvédelmi Szövetség 1971-től kezdődő, az általános iskolákra fókuszáló fejlesztési tervének keretein belül indult meg. A Művelődésügyi Minisztérium, a Magyar Honvédelmi Szövetség és a Magyar Úttörők Szövetsége az általános iskolák 5–8. osztályos tanulói számára kezdte meg lövészszakkörök szervezését, és pár év alatt minden ötödik magyar általános iskolában már elérhetővé vált a sportág.³

1976-tól országos szinten szervezték meg a honvédelmi lövészversenyeket, serdülő (10–14 évesek), ifjúsági (15–20 évesek) és felnőtt (20 éven felüliek) korcsoportokban, amelyek óriási tömegeket mozgattak meg.⁴

Felismerték, hogy az iskolai lövészszakkörök nagy tömegeket érhetnek el, emellett az utánpótlás kiválasztásának kiváló merítési bázisai lehetnek.⁵ Lényegében a 80-as évekre mind a nemzeti válogatott létszámának, mind az olimpiai pontoknak a háromnegyede az MHSZ-hez volt köthető. Jól látható, hogy bár ebben a formában az MHSZ leginkább a tömegsportot segítette, ezzel együtt kellő mennyiségű és minőségű utánpótlást biztosított a lövészsport élvonalá számára is. A feladatmegosztás és a központilag indított szervezés eredményesnek bizonyult, a céllövészet igazi, a nemzetközi porondon is eredményes tömegsporttá vált. Sajnálatos módon a tömeges lövészetre alkalmas, elfogadható árú légpisztolyok híján a versenyrendszerben hátrányos helyzetben volt az egyébként népszerű légpisztolyos lövészet, de a légpuskák pótlása, javítása is nehézkesnek bizonyult.⁶

Az MHSZ minden szakosztályában szervezett sportélet folyt,⁷ azonban a lövész volt az egyetlen olyan sportág, amelyből olimpiai versenyszámot is rendeztek. Ezt a szervezetnél komolyan is vették, hiszen az utánpótlás nevelése – az egész országot behálózó lövészklubok révén – valójában az MHSZ kezében összpontosult. Akkoriban szinte nem is volt olyan ember, aki legalább ki ne próbálta volna, hogyan kell löni.

Számokkal tükrözve a sportlövészet népszerűségét azt találtuk, hogy 1971-ben a lövészversenyeken résztvevők összlétszáma 2 170 601 főt tett ki, az 1977-es Honvédelmi Kupa Lövészverseny hat fordulójában pedig már 3 914 053 versenyző indult, és ennek a létszámnak a 72%-a 20 év alatti fiatal volt.⁸ De idekívánczozik az is, hogy a lövészversenyek mellett más tömegversenyek is (például az Összetett Honvédelmi Versenyek, a Sorkötelesek Általános Honvédelmi Versenyei, az Úttörő Honvédelmi Szemle, a Tartalékosok Honvédelmi Versenye, a Tartalékosok Lövészversenye stb.) nagy létszámot mozgattak meg, amelyekben a lövészet szintén szerepet kapott, így ezek ilyen volumenű megrendezését komoly infrastruktúrának és ellátó rendszereknek kellett biztosítania.

³ Általános Iskolai Lövészszakkörök Programja. MHSZ, Budapest, 1971.

⁴ Mónus Miklós: Kupadöntő Dunaújvárosban. Lobogó, 13. évf. 1971/27., 16.

⁵ Havay Sándor alezredes – Nádori László: Lövészsport az általános iskolában. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1974.

⁶ Rajna Ervin őrnagy: Honvédelmi nevelés és előképzés a technikai és tömegsportok terén. Honvédségi Szemle, 1986/7., 53.

⁷ A lövészet mellett eredményesen működtek a modellező, a rádiós, a könnyűbúvár, a repülő és ejtőernyős, valamint a gépjárművezető szakosztályok is.

⁸ Havay Sándor alezredes: Lövész tömegsport a Magyar Honvédelmi Szövetségben. Honvédségi Szemle, 1978/1., 63–67.

Honvédelmi szempontból az MHSZ lövészeti tevékenységében a katonai előképzés különböző formáiban folyó lökiképzés és a lövész tömegsport volt a legértékesebb elem. Tekintettel arra, hogy a sportág jól megalapozza a fegyverismereti és löelméleti tájékozottságot, a szocializmusban is a hadsereg igényei szabták meg a lövészet jellegét. Mivel az MHSZ feladata volt a katonai elő- és utóképzés is, így az MHSZ, a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium szervezésében és segítségével minden városban, faluban, több gyárban, iskolában alakultak lövészszakosztályok, -klubok és épültek kisebb-nagyobb lőterek is. Kutatásunk alapján a szervezet dimenzióját az alábbi számokkal lehet érzékeltetni: 1989-re 145 épített, fedett lőtér mellett 216 tereplőtér és 162 lövészpavilon volt az MHSZ tulajdonában, amelyekben 37 000 kispuska, 2800 sportpuska, 10 500 sportpisztoly, 67 600 légpuska szolgálta ki a lövők tömegeit. A szervezet vagyona akkori értéken több mint 10,5 milliárd forintot tett ki.⁹

Az MHSZ jelentős eredményeket ért el a tömegsport és honvédelmi nevelés terén. Meg kell említenünk azonban, hogy az egy olyan félkatonai szervezet volt, amelynek tevékenységét áthatotta a szocialista politikai nevelőmunka. A rendszerváltás minden területen új helyzetet teremtett. A régi hatalmi és politikai szerkezet felszámolása az MHSZ-t is elsodorta. Voltak tervek az országos szervezet átalakítására, de végül annak felszámolása mellett döntöttek. Igaz ugyan, hogy lehetőség nyílt az évtizedek során összegyűlt anyagi és szellemi értékek átmentésére, melyben önkéntes alapon társadalmi szervezetekké lehetett alakítani a klubokat, de ezt kevés esetben sikerült hosszú távú, életképes formában megtenni. Az MHSZ égisze alatt működő klubok, lövöldék, lőterek túlnyomó része ellehetetlenült, bezárta kapuit.

A rendszerváltást követően a nevelési feladatokkal kapcsolatos elvárások is nagyot változtak. Az erkölcsi nevelés, s ezen belül különösképpen a hazafias, honvédelmi nevelés is, más megítélés alá esett. Néhány év alatt a honvédelmi nevelési funkció szinte teljesen „kiiktatódott” a köznevelés rendszeréből. A folyamatot felerősítette az MHSZ megszűnése, majd a sorkatonai szolgálat felfüggesztése.¹⁰

Az általunk tárgyalt történelmi csomópontokra visszatekintve, kirajzolódnak a sportág történetéből azok az időszakok, amikor a céllövészet és a honvédelem ügye az adott ciklus politikai, biztonságpolitikai, gazdasági lehetőségei és korlátjai között hol közelített, hol távolodott egymástól. Ugyanakkor a háborús és biztonságpolitikai helyzetekkel, eseményekkel összevetve, a honvédelmi felkészítés folyamataiban azt figyelhetjük meg, hogy a hazafias és honvédelmi nevelési törekvések – azon belül a céllövészet népszerűsítése – akkor buktak el, vagy valósultak meg lassan és töredezetten, amikor az állam vonakodott magára vállalni ennek szervezési és anyagi feladatait. Az állam anyagi és erkölcsi támogatása nélkül a hazafias lelkületű társadalmi kezdeményezések sem bizonyultak hosszú távon sikeresnek.

A FEGYVERKULTÚRA, A MODERN TÁRSADALMAK KIHÍVÁSAI ÉS A HAZAFIAS, HONVÉDELMI NEVELÉS AKTUALITÁSA

A történelmi visszatekintésből is láthattuk, hogy a céllövészet nemcsak a védelmi célokat szolgálta, hanem a testmozgásra, a játékos vetélkedésekre vagy komoly versenyzésre és nem utolsósorban a társas kapcsolatok építésére is alkalmat adott. Mégis, a téma, illetve a sportág nyilvánvaló katonai gyökerei éles viták középpontjába állítják a fiatalok fegyverekkel történő

⁹ Szabó András: Képzési és sport feladatok normái, költségigényei, technikai és bázishelyzet. MHSZ Főtitkárhelyettes 30–43/1989. sz. ügyszer, MHSZ, Budapest, 1989.

¹⁰ Szabó Zoltán alezredes: Aktuális-e a honvédelmi nevelés, jó-e az iránytűnk? Honvédségi Szemle, 2018/6., 45–57.

megismertetésének kérdését. Kutatásunk során egyértelművé vált, hogy ez nem új keletű vita. Hadművészeti munkáiban már Zrínyi Miklós (Csáktornya, 1620. május 3. – Zrínyifalva, 1664. november 18.) is felhívja a figyelmet a honvédelmi nevelés jelentőségére,¹¹ ugyanakkor a Rákóczi-féle sárospataki törvény szigorúan megtiltja a diákoknak a fegyverhasználatot, majd hasonlóan rendelkezik Mária Terézia (Bécs, 1717. május 13. – Bécs, 1780. november 29.) is az 1777. évi, *A közoktatás ügyre vonatkozó királyi rendeletében*.¹² A későbbi történelemben pedig arra is láthattunk példákat, amikor polgári, illetve állami kezdeményezésekre országos szinten támogatták, vagy egyenesen előírták a „fegyvergyakorlatok” megismertetését a diáksággal.¹³ Felfedezhető azonban az a jellegzetesség is, hogy a nemzetet érintő sorsfordító események után a hatalomra jutók tiltották vagy komolyan korlátozták a fegyveres sportág működését, terjedését.

A modern társadalom átformálta az emberek életmódját, értékrendjét, világnézetét és ezzel összefüggésben, a sporthoz, a honvédelemhez a fegyverekhez való viszonyulását is. A társadalmi értékek a fegyverkultúrában is tükröződnek, így az állampolgárok felelősségteljes fegyverhasználatára is idesorolandó, legyen az önvédelem, vadászat, katonai szolgálat vagy sportlövészet. Mindazonáltal egyik területen sem engedhető meg, hogy olyan személyek használjanak lőfegyvereket, akik erre nem alkalmasak, vagy nincsenek kellőképpen felkészítve azok biztonságos és szabályos használatára. E tekintetben pedig ismét felmerül a lövészet szélesebb társadalmi rétegekkel történő megismertetésének jelentősége. Ebben az esetben azonban – az ismeretátadáson túl – más jótékony hatásokkal is számolhatunk. Ezért nem maradhat ki a vizsgálódásunkból a céllövészetnek a társadalom egyes tagjaira, pontosabban a személyiségükre gyakorolt nevelő hatásának vizsgálata sem.

A sportlövészet személyiségformáló hatása

Tudjuk, hogy a sport a helyes irányba formálja a személyiséget, hiszen olyan személyiségjegyek fejlődnek általa, amelyek a hétköznapi életben nem bontakoznak ki minden esetben. Az akaraterő, a kitartás, a versenyszellem vagy a fegyelem és a szabálykövetés olyan kompetenciák, amelyek mind-mind a társadalmi folyamatokban való részvételt erősítik, e sportág tekintetében pedig ezek a legfőképp hangsúlyosak.

Első ránézésre a céllövészet könnyűnek tűnik, hiszen itt az erő és a fürgeség nem kap annyira fontos szerepet, mint más sportágakban. A lövés pontos végrehajtása azonban megköveteli a lövésztől, hogy minden lelkierejét újra és újra erősen és huzamosabb időn át a végrehajtandó feladatra összpontosítsa. Ezáltal a sportág azonnali újabb és újabb kihívásokat támaszt a sportolókkal szemben, amelyekből gyakran egy egész karrierre elegendő motivációt lehet meríteni.

Mivel az évek során a sportlövészetnek számos szakága fejlődött ki, sőt egyre újabbak is feltűnnek, szakáganként más és más azoknak a kompetenciáknak a listája, amelyek abban nyomatékosabbak. A sportlövészet egyénre gyakorolt általános hatásai közül azonban

¹¹ Perjés Géza: Zrínyi Miklós és kora. Osiris Kiadó, Budapest, 2002, 289.

¹² „Ratio Educationis” a rövid címe annak a rendeletnek, melyet Mária Terézia királynő adott ki 1777-ben, és amely nyomtatásban a következő címmel jelent meg latinul: Ratio Educationis totiusque Rei Literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas. Tomus I. Vindobonae. Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern. MDCCLXXVII.

¹³ Tangl Balázs: A katonás nevelés és militarizmus kérdése a dualizmus-kori Magyarországon. AETAS, 32. évf. 2017/1., 45–67.

kiemelhetjük a koncentrálóképesség, a monoton munka tűrése, a pontosság és precizitás, a kitartás (perzisztencia) és az érzelmi ellenálló képesség (reziliencia) fejlesztésének lehetőségeit.

Saját tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy a sportlövészet egy olyan lenyűgöző sportág, amelyben a statikát, a dinamikát, az erőt és a technikát a koncentráció képes sikerre ötvözni. Ezen túlmenően, ha a száraz edzéseket nem is számoljuk, akkor is az egyes edzéseken leadott több száz lövés, vagy az egyes versenyszámok magas lövésszáma egyfajta monotoníát jelent, amit meg kell tanulni kezelni. Emellett a lövészetben a precizitás mutatja meg, hogy egy sportoló mennyire képes a találatokat egymáshoz a lehető legközelebb löni. A pontosság pedig számszerűsíthetően jelzi, hogy a lövész mennyire képes a találatokat a célpont közepéhez a legközelebb löni. A sikerhez a lövésznek mindkettőre egyszerre kell törekednie, miközben számtalan más tényezőt is szem előtt kell tartania.

A perzisztencia azt mutatja meg, hogy egy lövész – a fáradtsága és frusztrációja ellenére – mennyire képes kitartó lenni egy helyzetben. A magas perzisztenciával jellemezhető sportolók szorgalmasok, fáradhatatlanok és stabilabban teljesítenek előnytelen körülmények között is, ebből kifolyólag könnyebben viselik a küzdelmek során őket ért kudarccokat.

A reziliencia azt a képességet jelenti, amelynek birtokában a lövész rendkívüli viszonyok között is a megengedett határon belül tudja megtartani stresszállapotának szintjét, majd pedig gyorsan vissza tud térni az optimális szint határai közé. A szakirodalomban a rezilienciát gyakran a kihívások vagy veszélyeztető körülmények ellenére megfigyelhető sikeres alkalmazkodás folyamatoként írják le.¹⁴ E tekintetben pedig az egyik legjobb sportág a hétköznapiakban és a honvédelemben adódó váratlan helyzetekre történő felkészülés megalapozásához.

A sport fontos szerepet tölt be az emberek közötti kapcsolatok alakításában is, így a kommunikációs és közösségteremtő funkciói is igen jelentősek. A sportlövészet azonban egyéni sportág, így bizonyára vonzóbb az introvertált beállítottságú emberek számára. Ez eléggé ellentmondásosnak tűnhet, de ha arra gondolunk, hogy a lövészet edzések és versenyek szintere egy lőtér, ami egy közösségi tér is, akkor már jobban érzékelhető e sportág társas kapcsolati szerepe. Azonban, ha tudjuk azt is, hogy a serdülőkor kezdeti időszakában a változások nemcsak a testalkati és élettani jellemzőkben jelentkeznek, hanem átformálják a lelki folyamatokat és a szociális kapcsolati háló működését is, akkor e szerep felértékelődik. Gondoljunk itt arra, hogy az erőpróbák is az emberi szükségleteink között szerepelnek: egyrészt önmagunk számára is felmérni, bizonyítani akarjuk képességeinket, másrésztől a környezet más szereplőivel is össze akarjuk mérni erőnket, képességeinket.

A sportlövészet az egyik legfontosabb honvédelmi sport, és mint ilyen, teljes mértékben alkalmas a fiatalok sokoldalú fejlesztésére, nevelésére. Tapasztalatunk azt mutatja, hogy a sportlövészet a mai eszközökkel már igen fiatal korban elkezdhető, ezáltal személyiségformáló hatása is jobban érvényesülhet. A sportlövészet azért is alkalmas mindezekre a célokra, mert itt nem igazán számít a nem, a kor, a testalkat, az izomzat, az ügyesség, annál inkább a kitartó gyakorlás, amelynek azonnali és számszerűsíthető eredményeiből könnyedén lemérhető a teljesítmény és a fejlődés. Különösen hasznos, ha erre egy szervezett verseny keretében kerül sor, ahol mindenki egyénileg versenyez, mégis a többiek legyőzése a cél, tehát egy igazi jellempróba. A céllövősport jellemző hatásainak fontossága mellett

¹⁴ Ann S. Masten et al.: Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. Cambridge University Press, Development and Psychopathology, Vol. 2, No. 4, 2008, 425–444.

már az 1926-ban kiadott *Testnevelési utasítás* is érvel, ekképpen: „A sport üzése éberséget, megfontoltságot, nyugodtságot és gyors elhatározást kíván.”¹⁵

Kutatásunk megkezdésekor azt feltételeztük, hogy a sportlövészet rendet, fegyelmet kíván, és rendszeres gyakorlása visszahat a magatartásra, viselkedésre. Ezáltal a fiatal sportolóknak a testi és technikai tudásán túl önuralmuk, kitartásuk, koncentrációképességük is fejlődik. Elemzésünk során a fentiek alátámasztást nyertek, tehát kijelenthetjük, hogy a céllövő fiatalok – megfelelő szakmai felügyelet mellett – kitartóbbak, magabiztosabbak, ellenállóbbak, vagyis összességében céltudatosabbak, sikeresebbek lehetnek a felnőttéletükben is. Ezen kompetenciák fejlesztése pedig a honvédelmi nevelés modern elveivel és kompetenciaelvű felfogásával is egybevágnak. Mindezek mellett pedig a legikonikusabb és komoly tradíciókkal bíró honvédelmi sportág közvetlen katonai előnyei is kézzelfoghatóak.

A sportlövészet szerepe a honvédelmi nevelésben

A sport kialakulásában és fejlődésében döntő szerepet játszanak a mindenkori társadalmi összetevők, ezáltal a testnevelés nemcsak a jelenben, hanem a múltban is emelte a nemzeti öntudatot. Sőt nehéz helyzetekben, háborús időkben, az elnyomás korszakaiban, amikor akaraterőre és erkölcsi erőre volt a legnagyobb szükség, a nemzetek a testnevelésben a megmaradás eszközét látták.¹⁶ Tudniillik a testnevelés a honvédelmi nevelés része, a nemzettudat alakításának egyik fontos eleme, ebben pedig a lövészet kitüntetett szerepet képvisel. Gondoljunk itt arra, hogy a nemzeti tudattal átítatott, testben és lélekben edzett és fegyverforgatásban jártas fiatalokra minden korban úgy gondoltak, mint a társadalom biztonságát, túlélését biztosító erőre. Biztonságra pedig ma is szükség van, hiszen a globális politikai és biztonságpolitikai helyzet változása, a terrorfenyegetettség fokozódása, a helyi konfliktusok kiéleződése, a világjárvány és annak gazdasági hatásai, vagy a terjedő vallási radikalizmus mind-mind új kihívásokat, bizonytalanságokat jelentenek. Ebben a gyorsan változó közegben a hazaszeretet érzése jelentheti azt a stabil értékrendet, amelyhez visszanyúlva bárki támaszt találhat a nehéz időszakokban.

A honvédelmi nevelést a hazafias nevelésre építhetjük, mert az már magában foglalja a haza aktív védelméhez szükséges akarati és testi tulajdonságok kialakítását és az ezzel kapcsolatos gyakorlati ismeretek elsajátítását is.¹⁷ A sportlövészet – az egyének belső kontrollját elősegítő stabil önbecsülés kialakításán túl – e területek mindegyikén kiváló fejlesztési lehetőségeket biztosít, ezért is szerepel ismét a honvédelmi szempontból kiemelten fontos sportok között. Ezek azok a sportok, melyek a honvédelmi ismereteket fejlesztik. Továbbá speciális technikai tudást megalapozó mozgásformák és más tevékenységek, amelyeknek a rendszeres gyakorlása alkalmas a honvédelmi nevelés keretén belül olyan hasznosítható elméleti és gyakorlati ismeretek megszerzésére, amelyek elősegítik hazánk általános védelmi képességének fejlesztését.¹⁸

¹⁵ Testnevelési utasítás. II. rész. Testnevelési és sportágak. 9. füzet. Céllövősport. Stádium Sajtóvállalat Rt., Budapest, 1926, 4.

¹⁶ Laczkó Tamás: A sport, mint társadalmi alrendszer. In: Laczkó Tamás – Rétsági Erzsébet (szerk.): A sport társadalmi aspektusai. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2015, 9–17.

¹⁷ Nagy Lajos: A honvédelmi nevelés néhány időszzerű kérdése. Jászkunság, 13. évf. 1967/1., 15–21. https://epa.oszk.hu/03000/03002/00045/pdf/EPA03002_jaszkunsag_196703_1301_015-021.pdf (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

¹⁸ A 2016. évi CXXXII. törvény a Honvédelmi Sportszövetségről. 1. § b) pontja. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600132.tv> (Letöltés időpontja: 2020. 12. 03.)

A sportág történeti fejlődését tanulmányozva láttuk, hogy annak folyamatára közvetlen hatással volt a honvédelem. A céllövészet mindig is fontos részét képezte a honvédelmi nevelés feladatának, azonban annak katonai vagy sportjellege, illetve megszervezésének keretei változatos képet mutatnak. Nyilvánvaló a kapcsolat a sport (azon belül a sportlövészet) és a honvédelmi nevelés egyéb eszközei között. Ezek ugyanis jól kamatoztatható képességekkel ruházzák fel a művelőiket, amelynek révén a fegyveres szervezetek hatékonysága növekszik.

Szót kell ejteni arról is, hogy a honvédelmi nevelés mai formájában túlmutat a katonai értékekre, ideálok és viselkedési minták terjesztésén. Ez egy komplex nevelési feladat, mely a társadalmi elvárásoknak és normáknak megfelelően kapcsolódik a nevelési folyamatba. Annak céljából adódóan honvédelmi, katonai irányultsága ugyan meghatározó, de semmi képp sem tekinthető a militarizmus terjesztését szolgáló eszköznek.

Mint minden modern haderőben, a Magyar Honvédségben is felértékelődik a humán erőforrás, amely a haderőfejlesztés technikai oldalával együtt járulhat hozzá a térség meghatározó haderejévé váláshoz. Ilyen tekintetben – a modern fegyverrendszerek mellett – a szilárd alapokkal bíró és kiképezhető humán erőforrás a legfontosabb befektetés a jelenben és a jövőben egyaránt. A haderő állományán túl a lövészetben, fegyverkezelésben járatos lakosság egy olyan potenciális hadra fogható tartalékerőt jelent, mely fegyveres konfliktus esetén jól motivált és nagy ellenálló képességű ellenfélként léphet fel. Ugyanakkor kétségtelen, hogy – miként a vívás vagy gerelyhajítás esetében is – egy fegyverrel művelt sportágról beszélünk, amely bizonyos veszélyeket hordoz magában. De – a sportág fejlesztő hatásain túl – emiatt is lenne fontos, hogy a fiatalok ellenőrzött körülmények között ismerjék meg ezen eszközök biztonságos kezelésének módját és szigorú szabályait.

Katonasportolók – dobogósok mundérban

A sportlövészet és a honvédelmi nevelés egymásra gyakorolt előnyös hatását azok a nagyszerű eredmények is bizonyítják, amelyekkel egyenruhás sportlövők büszkélkedhettek a különböző világversenyeken. A versenysport ágai és a katonai lökiképzés feladatai a sok hasonlóság mellett jelentős eltéréseket is mutatnak, azonban a sportolónak és a katonának is éles helyzetben kell bizonyítania teljesítményét, ügyességét, felkészültségét.

Ha csak az olimpiai szereplésre koncentrálunk, jól látható, hogy a honvédelmi sportágakban, így a vívásban, az öttusában és a lövészetben is igen eredményesen szerepeltek sportolóink. Ennek hátterében minden bizonnyal az is meghúzódik, hogy e mozgásformák gyakorlása a 20. század első felében még szervesen hozzátartozott a katonák mindennapjaihoz, sőt a párbajozás miatt egyes férfiaknak egyébként is formában kellett tartani magukat.

Dr. Prokopp Sándor ugyan volt katona, és hadipuska számban szerzett bajnoki címet, de Stockholmban nem katonaként indult. Rajta kívül azonban itt több katonasportoló is tűzelt a célokra. Így a hadipuska számokban Hauler László hadnagy, Mészöly Géza százados és vitéz Farkas Aladár százados, továbbá Jelenffy-Tóth Zoltán őrnagy revolver és pisztoly számokban.

A céllövészet időrendben következő magyar olimpiai bajnoka dr. Halasy Gyula főhadnagy, aki 1924-ben a párizsi olimpián nyert aranyérmes agyaggalamb-lövészetben. Ugyanezen a világversenyen a 100 méteres futószarvas-lövészetben Szomjas Gusztáv főhadnagy hatodik helyen végzett.

1932-ben Los Angelesben (Soós-Ruszka) Hradetzky Zoltán alezredes a kisöbű puska 50 méteres, fekvő versenyszámban harmadik lett. Sajnos a vele együtt versenyző Barát-Lemberkovits (Simonfalvy) Antal főhadnagy az utolsó tízes lövését a szomszédja céltáblájába

lőtte, így csak a tizennyolcadik helyen végzett. De négy évvel később Berlinben a kisöbű puska 50 méteres, fekvő számában már nyolcadikként fejezte be a viadalt. Az 1936-os berlini olimpián Kőszegi (Bechtold) Jakab és Vadnay László ezredes, valamint 25 méteres gyorstüzelő pisztoly számban Zirthei Dezső alhadnagy, illetve a motorversenyzőként is ismert Zsótér Bertalan alezredes az 50 méteres sportpisztoly számban, míg Hradetzky Zoltán alezredes kisöbű puska számban végzett előkelő helyen. 1952-ben Décsei Ferenc főhadnagy sportpisztoly és nagyöbű sportpuska számokban is versenybe szállt. 1956-ban Melbourne-ben Kovács Miklós főhadnagy futószarvas egyes és kettes lövés számban, 100 méteren negyedik helyet szerzett. 1968-ban Mexikóban Mucza László alezredes az 50 méteres pisztolyszámban indult, míg Petrovác Ferenc alezredes a nagyöbű puska 300 méteres versenyszámán vett részt. 1972-ben a müncheni olimpián Nagy Béla őrnagy nagyöbű puska 300 méteres számban a tizenegyedik helyet szerezte meg, míg Marosvári Kornél alhadnagy 50 méteres sportpisztoly számban emelte célra fegyverét a világversenyen.

Külön említést érdemel Takács Károly alezredes is, aki 1948-ban és legendás felkészüléssel 1952-ben is aranyérmes, majd 1956-ban nyolcadik helyezett lett sportpisztoly versenyszámban.¹⁹

E fényes ötkarikás eredmények előtt tisztelgő rövid felsorolásunkban nem szerepelnek a szintén fegyverforgató öttusázók és azok a katonasportolók, akik más világ- és nemzetközi versenyeken, vagy éppen a katonai világtételeken értek el előkelő helyezést.

Összességében azonban a katonasportolók által idehaza és külföldön elért kiemelkedő eredmények, fényes győzelmek nemcsak a hazáját képviselő egyenruhás sportoló, hanem minden magyar érzésű ember esetében hozzájárultak a nemzeti öntudat és büszkeség emeléséhez is. Ennek egyfajta igazolását jelentik azok az állami kitüntetések, melyekben ezeket a nagyszerű eredményeket elért sportolók részesültek a különböző korszakokban.²⁰

Mivel egyetlen sportág sem áll olyan közeli viszonyban a katonai kiképzéssel, mint a sportlövészet, így a sport, a honvédelem és a társadalom oldaláról egyaránt nagyon előnyös, ha a nagy múltú magyar lövészsportnak továbbra is rangja lesz a nagyvilágban, a magyar lövészek itthon és a nagy nemzetközi versenyeken sikerrel szerepelnek, és újabb és újabb dicsőséget szereznek a hazának.

LEHETŐSÉGEK – JÖVŐKÉP

A nemzeti érzelmek, a sport, egészség és nem utolsósorban katonai szempontok alapján már a múlt század elején – a már említett Szemerén kívül – Sgardelli Caesar, Sárói Szabó Lajos, Havay Sándor és még sokan mások is szorgalmazták a céllövészet fiatalok körében történő népszerűsítését. A sportág megítélésével kapcsolatosan a 100 évvel ezelőtti és a mai viszonyok több szempontból is hasonlóságokat mutatnak, de ma már számtalan új lehetőség is mutatkozik. Tanulmányunk e fejezetében a közeljövő lehetőségei közül villantunk fel néhányat.

Az alapelv nem sokat változott, hiszen a céllövészetben gyakorlott társadalom háború esetén jól motivált és nagy ellenálló képességű ellenfélként léphet fel, ami katonai szempontból komoly potenciális erőt jelent.

¹⁹ Győr Béla – Klész László: Katonaolimpikonok. Magyar hivatásos katonák az újkori olimpiai játékokon. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.

²⁰ Sallay Gergely Pál: „Dobogósok mundérban.” Éremszerző magyar katonák az újkori olimpiai játékokon. Hadtörténelmi Közlemények, 125. évf. 2012/2., 335–374. https://epa.oszk.hu/00000/00018/00025/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2012_2_335-374.pdf (Letöltés időpontja: 2021. 11. 30.)

Honvédelmi szempontból az is fontos, hogy ma is jelen vannak azok a szimbólumok, amelyeket az emberek „összekapcsolnak” a katonasággal, mint például a dicsőség, a megbecsülés vagy az önvédelem képessége. A szakmai cél egy olimpiai számokkal is rendelkező sportág, a sportlövészet fiatalokkal történő megismertetése és megkedveltetése. Ez utóbbihoz pedig a nemzetközi példák alapján számtalan eszköz és módszer áll rendelkezésre.

Az előttünk álló években a radikális technikai megoldások és a fejlődő technológiák egymást gerjesztő hatásai fogják befolyásolni a mindennapjainkat. Az innovációk hatásainak összeolvadásából adódó következmények hatalmas nyomása számtalan előnyt és kihívást fog generálni.²¹ A feltörekvő technológiákat helyesen és időben alkalmazók kerülhetnek majd előnybe. Az új technológiák pedig a lövészsportban mindig is hamar jelentek és jelennek meg.

Témánkhoz kapcsolódóan a technikai eszközök tekintetében viszonylag újnak számítanak azok a lézeres eszközök, melyek valódi lövés nélkül adják a lövészet élményét a legkisebb korosztály számára. Ezek a könnyűsúlyú, de fejlett szimulációs eszközök már akár 7-8 éves kortól is alkalmasak a sportlövészet alapjainak és szabályainak elsajátítására, gyakorlására a pontlövészet vagy öttusa jellegű számok esetében. Ez utóbbihoz pedig már hazai fejlesztésű eszközök is feltűntek.

A következő szintet az engedélyhez nem kötött légfegyverek jelentik. A hazai szabályozás szerint a 7,5 J alatti torkolati energiájú eszközök engedély vagy bejelentési kötelezettség nélkül szerezhetők be, de használatuk módjára és körülményeire – beleértve a felügyeletet – már szigorú szabályok vonatkoznak.²² Mára ebbe a kategóriába eső eszközökből hihetetlenül széles a választék, és szinte csak a pénztárcánk szab határt álmainknak. Mindenesetre ezek kezelése könnyű és olcsó, súlyuk és teljesítményük pedig kiválóan alkalmassá teszik őket az általános és középiskolás korosztály oktatására.

A lövészethez kapcsolódóan egyre több az olyan számítógépes és mobilalkalmazás, melyek az oktatásban, a fizikai erőnlét fejlesztésében, a találatok digitális összeszámolásában, a fejlődés nyomon követésében vagy akár versenyek lebonyolításában nyújtanak elektronikus segítséget. Mivel a fiatalok folyamatosan kézben tartják a mobil eszközöket, kézenfekvő ezek bevonása erre a területre is. Ezekre támaszkodva a sportág jól népszerűsíthető, az ismeretátadás kiterjeszhető, a motiváció jól fenntartható és a fejlődés is nyomon követhető. Ilyenek használatával a karantén időszakában még világversenyt is rendeztek, ahol minden lövő az otthonából online közvetítésben versenyzett.

A technológia fejlődése, terjedése a sportágak előrehaladására is hatást gyakorol, ami a sportlövészetben is érzékelteti hatását. A mai gyerekeknek a digitális térből ömlő információk miatt egyre több ingerre van szükségük, melyek így is csak hosszabb-rövidebb időre kötik le a figyelmüket. Ebben az ingerekben gazdag környezetben nem mindenkit vonz az álló helyből, álló célra történő pontlövészet, ezért újabb és újabb dinamikus sportágak tűnnek fel a sportlövészetben is. Ezekben a sportágakban, versenyszámokban újszerű kihívásokat támasztanak a lövészek elé, amelyekben több fegyver egymás utáni használatával, életszerű szituációkkal, változatos körülményekkel és pályákkal, különböző fizikai feladatokkal teszik izgalmas próbára a lövészek pontosságát, erejét és gyorsaságát.

A dinamikus lövészsportok közül az *International Practical Shooting Confederation* (IPSC), az *International Defensive Pistol Association* (IDPA) és különösen a gyorskombinált szakágak is már több évtizedes múltra tekinthetnek vissza. Ezek már egyfajta átmenetet képeznek

²¹ Szabó Zoltán: i. m.

²² A 253/2004. (VIII. 31.) Korm. rendelet a fegyverekről és lőszerekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400253.kor> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 01.)

a sportlövészet és a rendvédelmi célú lövészet gyakorlása között, amely megfelelő szakmai elvek érvényesülése mellett a honvédelmi nevelés és akár a katonai kiképzés szempontjából is további lehetőségeket nyithat (különösen, ha az előbbi esetében ezek *airsoft*²³ eszközökkel üzőtt változatára támaszkodunk).

Ugyanígy előnyös lehetőségek rejlenek egy jóval fiatalabb sportágban: a Target Sprintben, amely izgalmasan ötvözi a futást a sportlövészettel, ezáltal az ügyességet a pontossággal. Ebben egy olyan egyszerű, gyors és szórakoztató versenyzési lehetőséget találunk, melynek szabályrendszere a biatlonéhoz hasonló, hiszen 1200 méteres futásból és 10 méterre lévő bukócélok leküzdéséből álló versenyszámról beszélünk. A sportág eszközigénye minimális, ugyanakkor nagy állóképességet és pontos lőkészséget, taktikát igényel. Ezért a nemzetközi szövetség azt olimpiai sportággá kívánja fejleszteni. De ugyanezek a jellemzők elmondhatóak az öttusához kapcsolódó, pisztolyos lövészetet tartalmazó *laser-run* versenyekről. Ezek egyik érdekes, bővített irányzata a finn katonai sportszövetség által támogatott tájfutólövészet, mely a lövészet, a térképolvasás és a tájfutás kombinációjából született új sportág. Néhány éve Oroszországban kezdett utat törni magának a kerékpáros biatlon, mely az egyébként is népszerű kerékpározást ötvözi a lövészetel.

A technológiai fejlődés felgyorsult üteme következtében a biztonság, a védelem és a társadalmi ellenálló képesség szempontjából a jövőben a legfőbb érték az alkalmazkodóképesség lesz. Mivel ezek a versenyek mindegyike a lézeres eszközökkel is ugyanúgy megvalósítható, így kezdők számára is gyakorlatilag veszélytelen körülmények között biztosítható a részvétel ezeken az eseményeken. Ezáltal szélesebb körben is megvalósulhat a sportlövészet népszerűsítése, az érdeklődés fenntartása és a lőkészség fejlesztése, végeredményben a honvédelmi nevelés. E tekintetben hangsúlyozni kívánjuk a sportlövészet tömegsport jellegének fontosságát, melyet szélesebb elérhetőség mellett sem célszerű lekorlátozni a kiváló tehetségek fejlesztésére, ez persze lehet egy mellékcél, de nem a vezérelv.

E szellemben a Honvédelmi Sportszövetség által szervezett rendezvények, versenyek mindegyikében szerepel a lövészet (néhol versenyszámként, máshol a lézeres eszközökkel történő megismerkedés, népszerűsítés formájában). Néhány éve indították el a középiskolás korú amatőrök számára meghirdetett honvédelmi lövész kupát, mai nevén HS Lövész Kupa légfegyveres lövészversenyt. A verseny országos szintű megszervezését az utóbbi években a Honvédelmi Sportszövetség vállalta magára. A legutóbbi tanévben 40 középiskola közel 1500 versenyzője állt lőállásba. Úgy véljük, hogy a versenysport mellett leginkább ezek az eredmények bizonyítják, hogy ifjúságunk ma sem idegenkedik a honvédelmi sportoktól, és élénken érdeklődik a lövészet és a honvédelem iránt.

A HONVÉDELMI SPORTKÖZPONTOK – EGY ÚJ FEJEZET KEZDETE

A sportágot érintő fejlesztések idehaza is folynak, melynek komoly lendület ad a kormány azon döntése, melyben 5 településen (Baja, Balassagyarmat, Szarvas, Szigetvár, Újfehértó) kiemelt beruházásnak minősítette az épülő új honvédelmi sportközpontokat. Ezek építése már meg is kezdődött. A kormány további helyszíneken is biztosítani kívánja a honvédelmi sportok fejlődését, ezért már további 11 helyszín előkészítésére is született döntés.²⁴ Az első

²³ Az „airsoft” a (6 vagy 8 mm átmérőjű műanyag vagy biológiailag lebomló) gömblövedéket kilövő, „alacsony” energiájú légfegyverekkel játszott hobbisportok gyűjtőneve.

²⁴ Az 1490/2020. (VIII. 11.) Korm. határozat a Honvédelmi Sportközpontok fejlesztéséhez szükséges további intézkedésekről. <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1490-30-22> (Letöltés időpontja: 2021. 12. 01.)

fázisban 50 méteres 10 lőállásos lőterekkel rendelkező központok készülnek, napirenden van azonban 100 méteres lőtérrel rendelkező létesítmények fejlesztése is.

A távlati célok szerint minden járásban elérhetővé válhatnak a honvédelmi sportközpontok szolgáltatásai. Ezek multifunkciós szabadidős sportkomplexumok lesznek, ahol a sportlövészet mellett harcművészeti és más, a honvédelmi neveléshez kapcsolódó sportok is helyet kapnak. A központok egyfajta közösségi funkciókat is elláthatnak majd, így ezekben tartalmas és komplex programok keretében minden korosztály számára biztosítható lesz a honvédelmi szempontból hasznosítható tudás önkéntes és szervezett megszerzésének, kipróbálásnak lehetősége. Ugyanakkor az állandó és a tartalékos állomány elő- és továbbképzésére is alkalmas helyszínek sok lehetőséget jelentenek, hiszen akár az állomány lőkészségének fenntartása, akár az annak felmérését szolgáló lövészversenyek vagy más programok lebonyolításába is bevonhatóak.

A céllövősportnak hazánkban messze a múltban gyökerező hagyományai vannak. Ilyen szempontból egyértelműen új fejezet kezdődik a honvédelmi sportközpontokkal. A jelzett fejlesztések jól illeszkednek a nemzeti sportfejlesztés komplex fejlesztési stratégiájához, hiszen a honvédelmi sportközpontok is a helyi sportági kínálat és kereslet összekapcsolásával segítik majd a gyermekek sportágválasztását, illetve hozzájárulnak az iskoláskorú gyermekek sporttevékenységéhez.²⁵ Úgy gondoljuk, hogy ezek a modern létesítmények előnyös programokkal katalizátorai lehetnek azoknak a társadalmi változásoknak, melyek a honvédelem ügyén keresztül járulnak hozzá hazánk erősödéséhez, fejlődéséhez.

Mivel a lőfegyverek hatékonyabbá válása a hadviselést is jelentősen megváltoztatta, így a tömeghadseregek elterjedésével a honvédelmi nevelés iskolai vagy éppen iskolán kívüli formáinak jelentősége is megnőtt. A katonai szolgálatra történő előkészítés folyamatában – az erkölcsi és testi nevelésen felül – a céllövészetnek is egyre nagyobb szerepet szántak és szánnak ma is.

Tanulmányunkban áttekintettük a korábbi hazai és külhoni megoldásokat. Ezek alapján láthattuk, hogy a honvédelmi nevelés megvalósítási formái térben és időben ugyan változatos képet mutatnak, azonban szinte mindegyikben központi szerepet kapott a céllövészet mint a testi, a szellemi és az erkölcsi fejlesztés eszköze. Általánosságban elmondható, hogy a sikeres megoldásokban a hazafias, honvédelmi nevelés feladatát az egyes nemzetek eltérő módon, de lényegében hasonló tartalommal és módszerekkel folytatják. Változatos formában, az oktatási rendszer részeként, vagy ahhoz kapcsolódóan, de más, szigorúan az állami irányításhoz kötött szervezetek keretein belül tudatos és hosszú távú program szerint végzik.

A társadalom átalakulásával átalakul a nevelés jellege is, mivel a nevelés céljait az adott sportág társadalmi szükségletei szabják meg. Ha a társadalmi szükségletek tükrében a sportág sokirányú fejlesztési lehetőségeire és az ezekből adódó társadalmi értékekre gondolunk, láthatjuk, hogy a sportlövészet jelentősége a korábbi időszakhoz képest felértékelődött. Sajnálatosan annak honvédelmi értéke a rendszerváltást követő időszakban nem került előtérbe, pedig amíg a lövészet a polgári életben tömegessé nem válik, addig honvédelmi, állami szempontú hasznossága és annak társadalmi előnyei sem juthatnak kellőképpen érvényre. Ez az elmaradás most a haderőfejlesztés szempontjából is bizonyos fokú hátráltató

²⁵ Dr. Simicskó István: Nemzeti sportfejlesztés az alaptól a csúcsig. Magyar Edző, 2016/1., 10–14.

tényezőként jelentkezik, amin a honvédelmi és haderőfejlesztési program keretében beszerzett legmodernebb fegyverek sem változtatnak, hiszen amíg az elsütő billentyűt nem a mesterséges intelligencia húzza meg, addig az újabb és újabb technológiai megoldások, fejlesztések csak segítik a lövést, akinek ettől még ugyanúgy mindenféle körülmény között meg kell tanulnia jól és pontosan lőni.

A technológiai fejlődéssel, a modernizációval, a globalizációval együtt járó változások átalakították a mindennapi életet, az emberek közötti viszonyokat, de ugyanígy formálják a társadalmi viselkedést szabályozó norma- és értékrendszert is. Ezért ma az ifjúság hazafias és honvédelmi nevelése a globalizációs folyamatok káros hatásainak egyensúlyozását célzó folyamatokban is fontos szerepet kap.

A történelem során idehaza és más államokban is bizonyosságot nyert, hogy a sportlövészet jellemfejlesztő hatásain keresztül a társadalom egészére előnyös, ugyanakkor egyaránt alkalmas a haderő minőségi utánápótlásának biztosítására és a nemzeti szellem ébrentartására is, ezért páratlan eszköze lehet egy erős társadalmat megalapozó hazafias és honvédelmi nevelési folyamatnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 253/2004. (VIII. 31.) Korm. rendelet a fegyverekről és lőszeréről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0400253.kor>
- 1490/2020. (VIII. 11.) Korm. határozat a Honvédelmi Sportközpontok fejlesztéséhez szükséges további intézkedésekről. <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1490-30-22>
- 2016. évi CXXXII. törvény a Honvédelmi Sportszövetségről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600132.tv>
- Általános Iskolai Lövészszakkörök Programja. MHSZ, Budapest, 1971.
- Bötkös Ferenc: *Múlt és jelen... Az MHSZ négy évtizedes története*. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1988.
- Győr Béla – Klész László: *Katonaolimpikonok. Magyar hivatásos katonák az újkori olimpiai játékokon*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2004.
- Havay Sándor: *Lövész tömegsport a Magyar Honvédelmi Szövetségben*. Honvédségi Szemle, 1978/1., 63–67.
- Havay Sándor – Nádori László: *Lövészsport az általános iskolában*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1974. Igaz Szó, 4. évf. 1948/42. (1948. 10. 20.).
- Laczkó Tamás: *A sport, mint társadalmi alrendszer*. In: Laczkó Tamás – Rétsági Erzsébet (szerk.): *A sport társadalmi aspektusai*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2015, 9–17.
- Masten, Ann S. – Best, Karin M. – Garmez, Norman: *Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity*. Cambridge University Press, Development and Psychopathology, Vol. 2, No. 4, 2008, 425–444.
- Mónus Miklós: *Kupadöntő Dunaiúvárosban*. Lobogó, 13. évf. 1971/27.
- Nagy Lajos: *A honvédelmi nevelés néhány időszerű kérdése*. Jászkunság, 13. évf. 1967/1., 15–21. https://epa.oszk.hu/03000/03002/00045/pdf/EPA03002_jaszskunsag_196703_1301_015-021.pdf
- Perjés Géza: *Zrínyi Miklós és kora*. Osiris Kiadó, Budapest, 2002.
- Rajna Ervin: *Honvédelmi nevelés és előképzés a technikai és tömegsportok terén*. Honvédségi Szemle, 1986/7.
- Ratio Educationis totiusque Rei Literariae per Regnum Hungariae et Provincias eidem adnexas. Tomus I. Vindobonae. Typis Joan. Thom. Nob. de Trattnern. MDCCLXXVII.

- Sallay Gergely Pál: „Dobogósok mundérban.” *Éremszerző magyar katonák az újkori olimpiai játékokon.* Hadtörténelmi Közlemények, 125. évf. 2012/2., 335–374. https://epa.oszk.hu/00000/00018/00025/pdf/EPA00018_hadtortenelmi_2012_2_335-374.pdf
- Dr. Simicskó István: *Nemzeti sportfejlesztés az alapoktól a csúcsig.* Magyar Edző, 2016/1., 10–14.
- Szabó András: *Képzési és sport feladatok normái, költségigényei, technikai és bázishelyzet.* MHSZ Főtitkárhelyettes 30–43/1989. sz. ügyirat, MHSZ, Budapest, 1989.
- Szabó Zoltán: *Aktuális-e a honvédelmi nevelés, jó-e az iránytűnk?* Honvédségi Szemle, 2018/6., 45–57.
- Tangl Balázs: *A katonás nevelés és militarizmus kérdése a dualizmus-kori Magyarországon.* AETAS, 32. évf. 2017/1., 45–67.
- Testnevelési utasítás. II. rész. Testnevelési és sportágak. 9. füzet. Céllövősport. Stádium Sajtóvállalat Rt., Budapest, 1926.